

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Εισαγωγή στη Σύμβαση των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΣΥΝΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΣ ΑΤΟΜΩΝ
ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ & ΧΡΟΝΙΕΣ ΠΑΘΗΣΕΙΣ, ΙΝ-ΕΣΑΜΕΑ

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 2022

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Εισαγωγή στη Σύμβαση των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες

Αθήνα, 2022

ΕΚΔΟΣΗ:

Ινστιτούτο Εθνικής Συνομοσπονδίας Ατόμων με Αναπηρία & Χρόνιες Παθήσεις (IN-ΕΣΑμεΑ)

Δ/νση: Λεωφ. Ελ. Βενιζέλου 236, Τ.Κ. 16341, Ηλιούπολη

Τηλ.: 210 9946924 • E-mail: info@in-esamea.gr • Ιστοσελίδα: in-esamea.gr

Συγγραφέας: **Αντωνία Παυλή**

Επιστημονική επιμέλεια: **Ιωάννης Βαρδακαστάνης**

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΝΤΥΠΟΥ & ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΠΡΟΣΒΑΣΙΜΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ:

Europraxis μ.ΙΚΕ

Δ/νση: Βέργας 4, Τ.Κ. 17673 Καλλιθέα

Τηλ.: 210 9521313 • Fax: 210 9521318

E-mail: info@euro-praxis.com • Ιστοσελίδα: euro-praxis.com

Η ελεύθερη πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του IN-ΕΣΑμεΑ, ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά του έργου, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του IN-ΕΣΑμεΑ. Το IN-ΕΣΑμεΑ διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

Η παρούσα έκδοση συγχρηματοδοτήθηκε από την Ελλάδα, από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο), στο πλαίσιο της Πράξης «Προγράμματα Διά Βίου Εκπαίδευσης για την αναπηρία και υποστηρικτικές δράσεις», όπου δικαιούχος είναι το Ινστιτούτο Εθνικής Συνομοσπονδίας Ατόμων με Αναπηρία & Χρόνιες Παθήσεις (IN-ΕΣΑμεΑ) με κωδικό ΟΠΣ (MIS) 5133270.

Εντάσσεται στους Άξονες Προτεραιότητας: «7. Ανάπτυξη της διά βίου μάθησης και βελτίωση της συνάφειας της εκπαίδευσης και κατάρτισης με την αγορά εργασίας», «8. Βελτίωση της ποιότητας και της αποτελεσματικότητας του εκπαιδευτικού συστήματος και της διά βίου μάθησης – Σύνδεση με την αγορά εργασίας στην Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας» και «9. Βελτίωση της ποιότητας και της αποτελεσματικότητας του εκπαιδευτικού συστήματος και της διά βίου μάθησης – Σύνδεση με την αγορά εργασίας στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου», στον Θεματικό Στόχο: «10. Επένδυση στην εκπαίδευση και κατάρτιση για την απόκτηση δεξιοτήτων και στη διά βίου μάθηση», στην Επενδυτική Προτεραιότητα: «10iii. Βελτίωση της ισότιμης πρόσβασης στη διά βίου μάθηση για όλες τις ηλικιακές ομάδες στο πλαίσιο τυπικών, άτυπων και μη τυπικών δομών, αναβάθμιση των γνώσεων, δεξιοτήτων και ικανοτήτων του εργατικού δυναμικού και προώθηση ευέλικτων δυνατοτήτων μάθησης, μεταξύ άλλων μέσω του επαγγελματικού προσανατολισμού και της πιστοποίησης των αποκτώμενων προσόντων» και στον Ειδικό Στόχο: «1.1.1. Αύξηση της ποιότητας και της ελκυστικότητας της διά βίου μάθησης και της συμμετοχής σε αυτήν του πληθυσμού (16-66+ ετών), με πιστοποίηση προσόντων και διασύνδεση τυπικής, μη τυπικής και άτυπης μάθησης Αύξηση της συμμετοχής στη διά βίου μάθηση του πληθυσμού (16-66+ ετών), με πιστοποίηση προσόντων και διασύνδεση τυπικής, μη τυπικής και άτυπης μάθησης Αύξηση της συμμετοχής στη διά βίου μάθηση του πληθυσμού (16-66+ ετών), με πιστοποίηση προσόντων και διασύνδεση τυπικής, μη τυπικής και άτυπης μάθησης», του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση 2014-2020».

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πίνακας περιεχομένων

Πρόλογος	2
Εισαγωγικό σημείωμα	2
1 Προσεγγίζοντας την αναπηρία	5
1.1 Εισαγωγή.....	5
1.2 Το ιατρικό μοντέλο της αναπηρίας.....	6
1.3 Το κοινωνικό μοντέλο της αναπηρίας.....	7
1.4 Η δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας	9
1.5 Σύγκριση των τριών προσεγγίσεων.....	9
2 Η Σύμβαση των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες και στο Προαιρετικό Πρωτόκολλο	11
2.1 Εισαγωγή.....	11
2.2 Σκοπός της Σύμβασης και τα Άτομα που προστατεύει.....	12
2.3 Η Σύμβαση και η αλλαγή παραδείγματος.....	12
2.4 Δομή και περιεχόμενο της Σύμβασης	13
2.5 Έννοιες-κλειδιά της Σύμβασης.....	14
2.6 Συμπεριληπτική γλώσσα για την αναπηρία.....	16
2.7 Το Προαιρετικό Πρωτόκολλο	17
3 Ο ρόλος των στελεχών του αναπηρικού κινήματος στην υλοποίηση και παρακολούθηση της Σύμβασης των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες	19
3.1 Εισαγωγή.....	19
3.2 Η υλοποίηση και παρακολούθηση της Σύμβασης των ΗΕ	19
3.3 Η συμπερίληψη της διάστασης της αναπηρίας	20
3.4 Ο ρόλος των ατόμων με αναπηρία κατά την παρακολούθηση και υλοποίηση της Σύμβασης	22
3.5 Εργαλεία για την παρακολούθηση και υλοποίηση της Σύμβασης.....	23
Απαντήσεις δραστηριοτήτων	26
Προτεινόμενη βιβλιογραφία	27

Πρόλογος

Το παρόν εκπαιδευτικό εγχειρίδιο αποτελεί εκπαιδευτικό υλικό του Πακέτου Εργασίας (Π.Ε.) 1 «**Πρόγραμμα εκπαίδευσης αιρετών στελεχών και εργαζομένων του αναπηρικού κινήματος στο σχεδιασμό πολιτικής για θέματα αναπηρίας**» των υπο-έργων 1-5 με τίτλο «**Εκπαιδευτικά Προγράμματα Διά Βίου Μάθησης για τα άτομα με αναπηρία, χρόνιες παθήσεις και τις οικογένειές τους**». Η Πράξη με τίτλο «**Προγράμματα Διά Βίου Εκπαίδευσης για την αναπηρία και υποστηρικτικές δράσεις**» με ΚΩΔ. ΟΠΣ (ΜΙΣ) 5133270, η οποία εντάσσεται στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «**Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση & Διά Βίου Μάθηση**», με δικαιούχο το ΙΝ-ΕΣΑμεΑ, αποτελεί τη νέα, καινοτόμα δράση διά βίου εκπαίδευσης για τα άτομα με αναπηρία, χρόνιες παθήσεις και τις οικογένειές τους στην Ελλάδα. Η Πράξη συγχρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ) και από Εθνικούς Πόρους.

Το ΙΝ-ΕΣΑμεΑ, το οποίο συνιστά τον επίσημο εκπαιδευτικό και ερευνητικό φορέα του αναπηρικού κινήματος της χώρας, μέσω της υλοποίησης της παρούσας συνδικαλιστικής εκπαίδευσης, αποσκοπεί στην ενίσχυση της συλλογικής ταυτότητας των ατόμων με αναπηρία, των ατόμων με χρόνιες παθήσεις και των οικογενειών τους, αλλά και της περαιτέρω ενεργούς εμπλοκής και συμβολής τους στον σχεδιασμό, την εφαρμογή, την παρακολούθηση και την αξιολόγηση των πολιτικών και των μέτρων που τα αφορούν. Με αυτόν τον τρόπο εφαρμόζεται η κεφαλαιώδης αρχή «**Τίποτα για εμάς, χωρίς εμάς**» και όλοι μαζί συμβάλλουμε στη διάδοση και υιοθέτηση της δικαιωματικής προσέγγισης της αναπηρίας, η οποία κατοχυρώθηκε με τη *Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες*.

Ιωάννης Βαρδακαστάνης

*Πρόεδρος του Ινστιτούτου Εθνικής Συνομοσπονδίας
Ατόμων με Αναπηρία & Χρόνιες Παθήσεις*

Εισαγωγικό σημείωμα

Το παρόν εκπαιδευτικό εγχειρίδιο¹ επικεντρώνεται στη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες². Μέσω αυτού, τα στελέχη του αναπηρικού κινήματος θα εξοικειωθούν με τη δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας, με τις προβλέψεις της Σύμβασης και του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου που τη συνοδεύει, και που η Ελλάδα κύρωσε με τον ν. 4074/2012, ούτως ώστε να αποκτήσουν την απαιτούμενη δεξιότητα αξιοποίησής τους ως εργαλείων χάραξης τοπικών πολιτικών για την αναπηρία.

¹ Το οποίο αποτελεί μέρος μιας σειράς εγχειριδίων που εκπονήθηκαν στο πλαίσιο του Πακέτου Εργασίας (Π.Ε.) 1 του υπο-έργου 6 της Πράξης «Προγράμματα Διά Βίου Εκπαίδευσης για την αναπηρία και υποστηρικτικές δράσεις».

² Εφεξής «Σύμβαση».

Στόχοι αυτού του θεματικού αντικειμένου είναι τα αιρετά στελέχη και οι εργαζόμενοι του αναπηρικού κινήματος,

σε επίπεδο γνώσεων:

- ✓ να κατανοήσουν τις κύριες προσεγγίσεις που έχουν διαμορφωθεί για την ερμηνεία της αναπηρίας,
- ✓ να γνωρίσουν τη δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας όπως απορρέει από τη Σύμβαση, τις βασικές της έννοιες και το περιεχόμενο αυτής,
- ✓ να αναγνωρίσουν τη σημασία της εφαρμογής των απαιτήσεων της Σύμβασης για την πρόωση και προστασία των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία,

σε επίπεδο ικανοτήτων:

- ✓ να συμμετέχουν ενεργά στην πορεία υλοποίησης και παρακολούθησης της Σύμβασης σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο
- ✓ να χρησιμοποιούν μια συμπεριληπτική γλώσσα για την αναπηρία, όπως προβλέπεται με τη Σύμβαση,
- ✓ να εφαρμόζουν τα διαθέσιμα εργαλεία (νομοθεσία, πολιτικές, προγράμματα, πρωτοβουλίες, ευρωπαϊκές στρατηγικές) στη διεκδίκηση των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία,

σε επίπεδο στάσεων:

- ✓ να κινητοποιηθούν στη διάδοση της προσέγγισης της αναπηρίας ως ζήτημα ανθρωπίνων δικαιωμάτων,
- ✓ να ευαισθητοποιηθούν στη διαμόρφωση της ενεργού ιδιότητας του πολίτη και να κινητοποιηθούν για συλλογική δράση στο κοινωνικό γίγνεσθαι,
- ✓ να ενθαρρυνθούν στην ενεργό συμμετοχή τους στις οργανώσεις του εθνικού αναπηρικού κινήματος, για την αποτελεσματικότερη διεκδίκηση των δικαιωμάτων τους.

Το εγχειρίδιο αποτελείται από τρία κεφάλαια. Το πρώτο κεφάλαιο εισαγάγει τον εκπαιδευόμενο στις θεωρητικές προσεγγίσεις της αναπηρίας, με απλό και κατανοητό τρόπο. Πιο συγκεκριμένα, το πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζει το ιατρικό μοντέλο της αναπηρίας, το κοινωνικό μοντέλο της αναπηρίας, και τη δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας, που εισάγεται με τη Σύμβαση και τη μεταξύ τους σύγκριση, προκειμένου να γίνει σαφής η διαφοροποίησή τους. Το δεύτερο κεφάλαιο εστιάζει στη Σύμβαση και το Προαιρετικό Πρωτόκολλο. Τέλος, το τρίτο κεφάλαιο εστιάζει στο ρόλο των μελών του αναπηρικού κινήματος κατά την υλοποίηση και παρακολούθηση της Σύμβασης σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο.

Αρχές συγγραφής

Στο παρόν εγχειρίδιο τηρούνται οι αρχές της μη διάκρισης λόγω φύλου. Η δε χρήση ενός μόνο γένους αφορά αποκλειστικά τη διευκόλυνση του/της αναγνώστη/ αναγνώστριας. Επίσης, με κάθε αναφορά στα «άτομα με αναπηρία» στο παρόν εγχειρίδιο, νοείται το σύνολο **(α)** των ατόμων από όλες τις κατηγορίες αναπηρίας, **(β)** των ατόμων με χρόνιες και σπάνιες παθήσεις και **(γ)** των οικογενειών των ατόμων αυτών. Συνολική ή/και συνδυαστική αναφορά, π.χ., χρήση των όρων «άτομα με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις» ή «άτομα με αναπηρία και οι οικογένειές τους», γίνεται μόνο όταν κρίνεται απαραίτητο για την κατανόηση του νοήματος.

1 Προσεγγίζοντας την αναπηρία

Σκοπός

Σκοπός αυτού του κεφαλαίου είναι η εξοικείωση των εκπαιδευόμενων με τις κύριες προσεγγίσεις που έχουν διαμορφωθεί για την κατανόηση και μελέτη της αναπηρίας στο πλαίσιο του πεδίου των Σπουδών Αναπηρίας. Ειδικότερα, οι προσεγγίσεις που παρουσιάζονται στο παρόν κεφάλαιο είναι: το ιατρικό μοντέλο της αναπηρίας, το κοινωνικό μοντέλο της αναπηρίας, και η δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας.

Προσδοκώμενα αποτελέσματα

Ύστερα από την ολοκλήρωση της μελέτης του παρόντος κεφαλαίου οι εκπαιδευόμενοι θα είναι σε θέση να:

- διακρίνουν τα διαφορετικά μοντέλα/προσεγγίσεις της αναπηρίας,
- υιοθετούν τη δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας.

Έννοιες-κλειδιά

αναπηρία | εννοιολογικά εργαλεία | ιατρικό μοντέλο | κοινωνικό μοντέλο | δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας | εμπόδιο | πολιτικοποίηση

1.1 Εισαγωγή

Η έννοια της αναπηρίας και το πώς ένα άτομο βιώνει την αναπηρία είναι ζητήματα που έχουν απασχολήσει και εξακολουθούν να απασχολούν διάφορους πολιτισμούς και κουλτούρες από την αρχαιότητα μέχρι και σήμερα. Παραδείγματος χάρη, κατά τη διάρκεια των προϊστορικών χρόνων, η αναπηρία και το τι σημαίνει για ένα άτομο να είναι ανάπηρο ήταν φορτισμένο με αρνητικά νοήματα. Πολύ συχνά, η αναπηρία ερμηνευόταν ως αμαρτία ή ως σημάδι τιμωρίας από τον/τους Θεό/Θεούς³. Με το πέρασμα των αιώνων, η αναπηρία συνδέθηκε και με το ενδιαφέρον της οικογένειας ή της κοινότητας να παρέχει φροντίδα και στήριξη στα άτομα με αναπηρία. Ωστόσο, οι εξελίξεις που διαδραματίστηκαν κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα είχαν καταλυτικό ρόλο στον τρόπο με τον οποίο ο σύγχρονος Δυτικός κόσμος θα προσέγγιζε την αναπηρία⁴.

Κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα η αντίληψη για την αναπηρία επηρεάστηκε από τη βιομηχανική επανάσταση και από την κυριαρχία της ιατρικής γνώσης⁵. Πριν από τη βιομηχανική επανάσταση, η οικονομική δραστηριότητα των κοινωνιών βασιζόταν είτε στην

³ Braddock, D., & Parish, S. (2001). *An institutional history of disability*. In D. Braddock, & S. Parish, *An institutional history of disability* (σσ. 11-68). Thousand Oaks: SAGE Publications.

⁴ Pavli, A. (2017). *Creative disability classification systems: The case of Greece, 1990-2015*. Studies from the Swedish Institute for Disability Research, no. 87. PhD Dissertation. Örebro: Örebro University.

⁵ *Ο.π.*

εργασία στην ύπαιθρο είτε σε μικρές (οικογενειακές) βιοτεχνίες, όπου τα άτομα με αναπηρία μπορούσαν να συμμετέχουν στην παραγωγική διαδικασία⁶. Ωστόσο, κατά τη διάρκεια της βιομηχανικής επανάστασης και του νέου μοντέλου εργασίας που εισήχθη, τα άτομα με αναπηρία παρεμποδίζονταν να συμμετέχουν στην παραγωγική διαδικασία, εξαιτίας της αντίληψης ότι η αναπηρία θα αποτελούσε ανασταλτικό παράγοντα στο να μπορέσουν να ακολουθήσουν τους νέους ρυθμούς εργασίας που είχαν διαμορφωθεί στα εργοστάσια⁷. Αυτή η αντίληψη είχε ως αποτέλεσμα την ανάδυση εννοιών όπως του «κατάλληλου» και του «μη-κατάλληλου» ή του «ικανού» και του «μη-ικανού», προκειμένου να ταξινομηθούν τα «σώματα» εκείνα που μπορούν ή όχι να εργαστούν στα εργοστάσια⁸.

Εκτός όμως από τη βιομηχανική επανάσταση, η εδραίωση της ιατρικής επιστήμης ήδη από τον 18^ο αιώνα και η περαιτέρω επέκτασή της στην κοινωνία κατά τον 19^ο αιώνα συνέβαλε εξίσου στη διαμόρφωση της αντίληψης περί αναπηρίας. Ειδικότερα, την περίοδο εκείνη οι ιατροί, λόγω της επιστημονικής τους αυθεντίας, ήταν οι μόνοι που μπορούσαν να έχουν λόγο ή να συμμετέχουν σε συζητήσεις που αφορούσαν στο ανθρώπινο σώμα⁹.

1.2 Το ιατρικό μοντέλο της αναπηρίας

Ο αντίκτυπος της βιομηχανικής επανάστασης, μέσα από την οποία επαναπροσδιορίστηκε το ανθρώπινο σώμα βάσει της εργασιακής παραγωγικότητας, και η κυριαρχία της ιατρικής γνώσης έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση μιας νέας αντίληψης για την αναπηρία. Έτσι, στις αρχές του 20^{ου} αιώνα αναδύεται το ιατρικό μοντέλο της αναπηρίας ως ένα μέσο για την κατανόηση και ερμηνεία της αναπηρίας που ήταν κυρίαρχο μέχρι και τα μέσα του αιώνα.

Σύμφωνα με το ιατρικό μοντέλο, η αναπηρία είναι το αποτέλεσμα του «μη-κανονικού» σώματος, επειδή προκαλεί περιορισμούς στις λειτουργίες του σώματος και του μυαλού του ατόμου¹⁰. Οι ιατροί, επηρεασμένοι από το μοντέλο της ασθένειας, κατανοούν και προσεγγίζουν την αναπηρία ως ασθένεια που χρειάζεται θεραπεία¹¹. Όπως στην περίπτωση της ασθένειας, οι ιατροί χρησιμοποιούν διάφορες μεθόδους, π.χ. τη διάγνωση, προκειμένου να θεραπεύσουν τους ασθενείς τους, ομοίως και στην περίπτωση της αναπηρίας χρησιμοποιούν παρόμοιες μεθόδους, προκειμένου να «θεραπεύσουν» το «μη-κανονικό» σώμα¹². Έτσι, τα άτομα με αναπηρία, μέσω των μεθόδων της ιατρικής, μπορούν να «θεραπευτούν» και η «θεραπεία» είναι το κλειδί που θα τους επιτρέψει την «ενσωμάτωσή» τους στην κοινωνία. Έννοιες όπως, «χρειάζεται θεραπεία», «δεν ακούει», «δεν βλέπει»,

⁶ Barnes, C. (1998). *A legacy of oppression: A history of disability in western culture*. In L. Barton, & M. Oliver (Eds.), *Disability studies: Past, present and future*, (σσ. 3-24). Leeds: The Disability Press.

⁷ Barnes 1998. Βλ. επίσης, Finkelstein, V. (1980). *Attitudes and Disabled People*. Geneva, World Health Organization.

⁸ Zola, I. (1982). *Missing Pieces*. Philadelphia: Temple University Press, Barnes, 1998; Pavli, A., 2017, σ. 172.

⁹ Barnes 1998.

¹⁰ Barnes, C., & Mercer, G. (2010). *Exploring disability: A sociological introduction* (2^η έκδ.). Cambridge: Polity Press.

¹¹ Llewellyn, A., & Hogan, K. (2000). "The use and abuse of models of disability". *Disability & Society*, 15(1), 157-165.

¹² Ο.π.

«χρειάζεται φροντίδα», «είναι καθηλωμένος σε αναπηρικό καροτσάκι» κ.λπ. αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα εννοιών που αναδύονται στο πλαίσιο του ιατρικού μοντέλου και οι οποίες επισημαίνουν ότι το πρόβλημα βρίσκεται στο άτομο.

1.3 Το κοινωνικό μοντέλο της αναπηρίας

Προς τα τέλη της δεκαετίας του 1960 και ειδικότερα τη δεκαετία του 1970, η κυριαρχία του ιατρικού μοντέλου αρχίζει να αμφισβητείται. Αιτία αυτής της «αμφισβήτησης» ήταν η αντίδραση των ίδιων των ατόμων με αναπηρία, κυρίως στη Μεγάλη Βρετανία, απέναντι στην καταπίεση και τον αποκλεισμό που βίωναν εξαιτίας της ιατρικής προσέγγισης για την αναπηρία¹³. Την περίοδο εκείνη, τα άτομα με αναπηρία ξεκινούν να πολιτικοποιούνται και να ιδρύουν αναπηρικές οργανώσεις που στελεχώνονται από τα ίδια τα άτομα με αναπηρία, σε αντίθεση με τις ήδη υπάρχουσες αναπηρικές οργανώσεις που είχαν ιδρυθεί νωρίτερα τον 20^ο αιώνα από φιλόανθρωπους, ιατρούς κ.λπ. Βασική απαίτησή τους ήταν να ακουστούν και να διεκδικήσουν οι ίδιοι τα δικαιώματά τους¹⁴.

Το κύριο επιχείρημα των ακτιβιστών-ατόμων με αναπηρία ήταν ότι η αναπηρία δεν πρέπει να προσεγγίζεται ως «ασθένεια» που μπορεί να θεραπευτεί και ιαθεί από τους ιατρούς, αλλά ως «κοινωνική κατάσταση» που δεν είναι ούτε θεραπεύσιμη ούτε ιάσιμη¹⁵. Σύμφωνα με τον Oliver: «Δεν είναι οι περιορισμοί του ατόμου [...] η αιτία που προκαλεί την αναπηρία, αλλά η αποτυχία της κοινωνίας να παρέχει κατάλληλες υπηρεσίες και να εξασφαλίσει επαρκώς τις ανάγκες των ατόμων με αναπηρία»¹⁶. Δηλαδή, η αναπηρία δεν είναι στο σώμα, όπως υποστήριζε το ιατρικό μοντέλο, αλλά στην κοινωνία και στα εμπόδια που αυτή τοποθετεί στα άτομα με αναπηρία έχοντας ως αποτέλεσμα τον αποκλεισμό από την ενεργή συμμετοχή τους σε διάφορες κοινωνικο-πολιτικές δραστηριότητες.

Ομοίως, η Ένωση Ατόμων με Κινητικές Βλάβες κατά του Διαχωρισμού (UPIAS), στο μανιφέστο της που δημοσιεύτηκε το 1976, υποστηρίζει ότι η αναπηρία είναι «κοινωνική κατασκευή» και όχι το αποτέλεσμα της βλάβης/δυσχέρειας του ατόμου¹⁷. Για την UPIAS, η αναπηρία (disability) είναι «το μειονέκτημα ή ο περιορισμός δραστηριότητας που προκαλείται από τη σύγχρονη κοινωνική οργάνωση, η οποία δεν λαμβάνει καθόλου ή σχεδόν καθόλου υπόψη της τα άτομα με σωματικές βλάβες, περιορίζοντάς τα από τις κοινωνικές δραστηριότητες», ενώ η **βλάβη/δυσχέρεια** (impairment) είναι «η στέρηση μέρους ή του συνόλου ενός μέλους ή η ύπαρξη ενός ελαττωματικού μέλους, οργανισμού ή

¹³ Oliver, M. (1996). *Understanding disability: From theory to practice*. New York: St. Martin's Press.

¹⁴ Barral, C. (2007). "Disabled persons' associations in France". *Scandinavian Journal of Disability Research*, 9(3), 214-236.

¹⁵ Oliver 1996.

¹⁶ Oliver 1996, σ. 2.

¹⁷ Union of Physically Impaired Against Segregation (UPIAS). (1976). *Fundamental principles of disability*. London: UPIAS.

ανατομίας του σώματος»¹⁸. Σύμφωνα λοιπόν με την UPIAS, η αναπηρία είναι κάτι ευρύτερο σε σχέση με τη βλάβη/δυσχέρεια.

Αυτό που επιτυγχάνεται με το κοινωνικό μοντέλο είναι ο επαναπροσδιορισμός της αναπηρίας, στρέφοντας την προσοχή στην κοινωνία και στα εμπόδια που αυτή τοποθετεί στα άτομα με αναπηρία, και όχι στο ίδιο το άτομο. Δηλαδή, η αναπηρία οφείλεται «[σ]τα φυσικά, δομημένα και νοητικά εμπόδια στο εργασιακό πλαίσιο, στον αστικό σχεδιασμό και στους θεσμούς [τα οποία] μαζί με τις πολιτισμικές προκαταλήψεις και τα στερεότυπα για τα άτομα με αναπηρία είναι οι αιτίες που προκαλούν την αναπηρία»¹⁹. Έννοιες όπως «εμπόδια», «προκαταλήψεις», «στερεότυπα», «μη-ενταξιακές πολιτικές», «φτώχεια», «αποκλεισμός», «μη-προσβάσιμα κτίρια» αποτελούν παραδείγματα εννοιών που αναδύονται στο πλαίσιο του κοινωνικού μοντέλου και οι οποίες μεταφέρουν τη συζήτηση περί αναπηρίας από το σώμα στην κοινωνία.

Το κοινωνικό μοντέλο, εκτός από τη μεταφορά της συζήτησης για την αναπηρία από το σώμα στο περιβάλλον και την κοινωνία, συνέβαλε σημαντικά και στην ενδυνάμωση των ίδιων των ατόμων με αναπηρία, αφού μέσω αυτού απέκτησαν φωνή και διεκδίκησαν αλλαγές για τους ίδιους. Πλέον, δεν είναι οι ιατροί αυτοί που παίρνουν αποφάσεις για τα άτομα με αναπηρία, αλλά τα ίδια τα άτομα με αναπηρία, βασιζόμενα στη βιωμένη εμπειρία της αναπηρίας τους²⁰.

Αν και το κοινωνικό μοντέλο πρόσφερε μια νέα προσέγγιση για την αναπηρία μεταφέροντας τη συζήτηση από το «σώμα» στην «κοινωνία» και ενδυναμώνοντας τα ίδια τα άτομα με αναπηρία στο να μπορούν να διεκδικούν πράγματα για τον εαυτό τους²¹, παρ' όλα αυτά, «φωνές» μέσα από το αναπηρικό κίνημα άσκησαν κριτική σε αυτό επειδή απέτυχε να συμπεριλάβει στη συζήτηση τόσο τη βιωμένη εμπειρία της αναπηρίας όσο και την απουσία του ανάπηρου σώματος²². Το «σημείο σύγκρουσης» είναι η διάκριση που κάνει το κοινωνικό μοντέλο μεταξύ της «αναπηρίας» και της «βλάβης» και η έμφαση που δίνει στην αναπηρία έναντι της βλάβης²³. Σύμφωνα με αυτές τις «φωνές», η έμφαση που δίνεται στην αναπηρία σε σχέση με τη βλάβη/δυσχέρεια αποτυγχάνει να λάβει υπόψη την εμπειρία του πόνου την οποία βιώνουν τα άτομα με αναπηρία, καθώς και τους περιορισμούς που η βλάβη προκαλεί σε αυτά²⁴.

¹⁸ UPIAS 1976, σ. 14.

¹⁹ Ο.π., σ. 14.

²⁰ Oliver 1996. Βλ. επίσης, Scotch, R. (1988). "Disability as the basis for a social movement: Advocacy and the politics of definition". *Journal of social issues*, 44(1), 159-172. Σχετικά με την ιστορία του ελληνικού αναπηρικού κινήματος βλ. Χατζηπέτρου, Α. (επιμ.) (2014). *Σχεδιασμός Πολιτικής σε θέματα αναπηρίας*. Αθήνα: ΕΣΑμεΑ, σσ. 19-48 και Pavli 2017, σσ. 279-289.

²¹ Pavli 2017.

²² Corker, M., & Shakespeare, T. (2002). "Mapping the terrain". In M. Corker, & T. Shakespeare (Eds.), *Disability/Postmodernity*, (σσ. 1-17). London: Continuum και Shakespeare, T., & Watson, N. (2002). "The social model of disability: An outdated ideology?". *Research in social sciences and disability*, 2:9-28.

²³ Βλ. για παράδειγμα σ. 7 του παρόντος κειμένου.

²⁴ French, S. (1993). "Disability, impairment or something in between". In J. Swain, S. French, C. Barnes, & C. Thomas (Eds.), *Disabling barriers, enabling environments*, (σσ. 17-25). London: SAGE και Thomas, C. (2004). "Disability and impairment". In J. Swain, S. French, C. Barnes, & C. Thomas (Eds.), *Disabling barriers, enabling environments*, (2^η έκδ. σσ. 21-27). Thousand Oaks, CA: SAGE.

1.4 Η δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας

Στις αρχές του 21^{ου} αιώνα μια νέα προσέγγιση αναδύεται για την κατανόηση και ερμηνεία της αναπηρίας. Η νέα αυτή προσέγγιση είναι η δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας²⁵ η οποία έρχεται να επεκτείνει περαιτέρω το κοινωνικό μοντέλο, αναγνωρίζοντας τα άτομα με αναπηρία ως «υποκείμενα»-φορείς δικαιωμάτων και ελευθεριών επισημαίνοντας την ευθύνη που έχουμε όλοι μας να σεβόμαστε και προωθούμε τα δικαιώματά τους.

Σε αντίθεση με το ιατρικό μοντέλο που τοποθετεί την αναπηρία αποκλειστικά στο σώμα του ατόμου και το κοινωνικό μοντέλο που τοποθετεί την αναπηρία στην κοινωνία και στα εμπόδια που αυτή τοποθετεί στο περιβάλλον, στη δικαιωματική προσέγγιση, η αναπηρία είναι μια «εξελισσόμενη» και δυναμική έννοια η οποία προκύπτει από την

α) αλληλεπίδραση των χαρακτηριστικών των εμποδιζόμενων ατόμων, β) τα εμπόδια που θέτει το περιβάλλον (φυσικό, δομημένο και ψηφιακό), και γ) τα εμπόδια συμπεριφοράς και κουλτούρας²⁶.

Η δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας προσδιορίζει τα άτομα με αναπηρία ως φορείς δικαιωμάτων, αναγνωρίζει και σέβεται την αναπηρία ενός ατόμου ως ένα στοιχείο της ανθρώπινης ποικιλομορφίας, όπως είναι το φύλο, η φυλή κ.λπ., αντιμετωπίζει τους φραγμούς, τις προκαταλήψεις και τις στάσεις που στερούν από τα άτομα με αναπηρία την απόλαυση των ανθρώπινων δικαιωμάτων τους, αναθέτει την ευθύνη στην κοινωνία και στις κυβερνήσεις ότι όλα τα περιβάλλοντα (πολιτικά, νομικά, κοινωνικά και φυσικά) οφείλουν να είναι διαμορφωμένα με τέτοιο τρόπο, ώστε να υποστηρίζουν τα ανθρώπινα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία και να συμβάλλουν στη συμπερίληψη και συμμετοχή τους στα πολιτικο-κοινωνικά δρώμενα²⁷.

1.5 Σύγκριση των τριών προσεγγίσεων

Όπως ήδη παρουσιάστηκε, η αναπηρία προσεγγίζεται με διαφορετικό τρόπο στο ιατρικό και κοινωνικό μοντέλο και στη δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας. Συγκεκριμένα:

- Στο ιατρικό μοντέλο, η αναπηρία ταυτίζεται με τη βλάβη/δυσχέρεια, οπότε η κατανόησή της γίνεται μέσα από τη χρήση ενός ιατρικού «λεξιλογίου». Τα άτομα με αναπηρία αντιμετωπίζονται ως ασθενείς και συχνά ως «αντικείμενα φιλανθρωπίας». Η αναπηρία κατανοείται ως ατομικό πρόβλημα και η κοινωνική ενσωμάτωση του ατόμου με

²⁵ Βλ. Degener, T. (2016). "Disability in a human rights context". *Laws*, 5(3). Degener, T. (2019). A Human rights model of disability. In P. Blanck & E. Flynn (Eds.) *The Routledge handbook of disability law and human rights* (σσ. 31-49). London and New York: Routledge.

²⁶ Βλ. παρ. ε' του Προοιμίου της Σύμβασης.

²⁷ Lord, J.E., Guernsey, K., Balfe, J., Karr, V., and de Franco, A. (2012). *Human rights. YES! Action and advocacy on the rights of persons with disabilities*. (2^η έκδ.). Human rights education series. Topic Book 6. Minneapolis, MN: University of Minnesota Human Rights Center.

αναπηρία θα επέλθει ύστερα από την «κανονικοποίησή» του, ούτως ώστε να προσαρμοστεί στο εκάστοτε περιβάλλον.

- Στο κοινωνικό μοντέλο, η αναπηρία προσεγγίζεται/ερμηνεύεται ως κοινωνική κατασκευή, δηλαδή ως αποτέλεσμα της κοινωνίας. Σε αντίθεση με το ιατρικό μοντέλο, τα άτομα με αναπηρία αντιμετωπίζονται ως δρώντα-υποκείμενα τα οποία διεκδικούν και συμμετέχουν σε συζητήσεις που αφορούν τα ίδια. Η κοινωνική ένταξη των ατόμων με αναπηρία θα επέλθει μέσω της προσαρμογής του υπάρχοντος περιβάλλοντος –δομημένου ή/και ψηφιακού–, ώστε να ανταποκρίνεται στις ανάγκες τους.
- Στη δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας, η αναπηρία προσεγγίζεται ως αλληλεπίδραση των περιορισμών που η ίδια η βλάβη δημιουργεί στο άτομο, με τα εμπόδια που τοποθετεί το περιβάλλον –π.χ. φυσικά, αρχιτεκτονικά, τεχνολογικά εμπόδια– και τις υφιστάμενες συμπεριφορές και αντιλήψεις για την αναπηρία. Τα άτομα με αναπηρία αντιμετωπίζονται ως φορείς δικαιωμάτων και ελευθεριών, με ικανότητα αυτοπροσδιορισμού και πλήρους συμμετοχής σε όλες τις εκφάνσεις της οικονομικής, κοινωνικής, πολιτικής και πολιτιστικής ζωής²⁸. Μέσω της δικαιωματικής προσέγγισης, διαμορφώνεται ένας νομικός «πολιτισμός» για την αναπηρία, η οποία γίνεται κατανοητή ως ζήτημα ανθρωπίνων δικαιωμάτων²⁹.

🔍 Δραστηριότητα

Επιλέξτε τη σωστή απάντηση.

1. Η δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας ερμηνεύει την αναπηρία ως μορφή κοινωνικής καταπίεσης.
 - α. Σωστό
 - β. Λάθος
2. Το ιατρικό μοντέλο υποστηρίζει ότι η αναπηρία βρίσκεται στο σώμα ή στο μυαλό του ατόμου.
 - α. Σωστό
 - β. Λάθος
3. Με ποιο μοντέλο ή προσέγγιση της αναπηρίας σχετίζεται η πολιτικοποίηση των ατόμων με αναπηρία;
 - α. Ιατρικό μοντέλο
 - β. Κοινωνικό μοντέλο
 - γ. Δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας
4. Σε ποιο μοντέλο θα αντιστοικούσατε τις ακόλουθες έννοιες: «ισότητα», «αυτονομία», «κοινωνική δικαιοσύνη», «συμπερίληψη»;
 - α. Ιατρικό μοντέλο
 - β. Κοινωνικό μοντέλο
 - γ. Δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας

²⁸ ΕΣΑμεΑ (2020). Εγχειρίδιο για την ενσωμάτωση της δικαιωματικής προσέγγισης της αναπηρίας στις τοπικές κοινωνικές και αναπτυξιακές πολιτικές, δράσεις, μέτρα και προγράμματα. Αθήνα: ΕΣΑμεΑ, σ. 9. Διαθέσιμο στο: <http://139.144.147.121/publications/books-studies/5026-egxeiridio-gia-tin-enswmatwsi-tis-dikaiwmatikis-proseggisis-tis-anapirias-stis-topikes-koinwnikes-kai-anaptyksiakes-politikes-driseis-metra-kai-programmata>.

²⁹ Ο.π.

2 Η Σύμβαση των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες και στο Προαιρετικό Πρωτόκολλο

Σκοπός

Σκοπός του κεφαλαίου αυτού είναι να εισαγάγει τους εκπαιδευόμενους στο περιεχόμενο της Σύμβασης και στις βασικές τις έννοιες.

Προσδοκώμενα αποτελέσματα

Ύστερα από την ολοκλήρωση της μελέτης του παρόντος κεφαλαίου οι εκπαιδευόμενοι θα είναι σε θέση να:

- γνωρίζουν τα βασικά χαρακτηριστικά και το περιεχόμενο της Σύμβασης,
- χρησιμοποιούν τη συμπεριληπτική γλώσσα για την αναπηρία τόσο στον καθημερινό λόγο όσο και στον επίσημο γραπτό λόγο.

Έννοιες-κλειδιά

Σύμβαση | Προαιρετικό Πρωτόκολλο | γενικές αρχές | πρόσβαση | προσβασιμότητα | εύληγες προσαρμογές | καθολικός σχεδιασμός | συμπεριληπτική ορολογία | πρόσβαση

2.1 Εισαγωγή

Τον Δεκέμβριο του 2001, ύστερα από διεκδικήσεις του διεθνούς αναπηρικού κινήματος, θεσπίζεται στα ΗΕ μία ad hoc Επιτροπή, που αναλαμβάνει να διαμορφώσει τη Διεθνή Σύμβαση για την Προώθηση και Προστασία των Δικαιωμάτων και της Αξιοπρέπειας των Ατόμων με Αναπηρίες. Ο λόγος αυτής της διεκδίκησης του αναπηρικού κινήματος ήταν ότι παρά το γεγονός ότι τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία προστατευόντουσαν είτε με άμεσο είτε με έμμεσο τρόπο από τις ήδη υιοθετημένες συμβάσεις, παρ' όλα αυτά, τα άτομα με αναπηρία εξακολουθούσαν να έρχονται αντιμέτωπα με πολλά εμπόδια που δεν τους επέτρεπαν να ενταχθούν στην κοινωνία όπως οι πολίτες χωρίς αναπηρία καθώς και να μην γίνονται αντιληπτοί ως φορείς δικαιωμάτων³⁰. Η ύπαρξη μιας σύμβασης που θα επικεντρωνόταν αποκλειστικά στα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία θα συνέβαλλε ουσιαστικά, αφενός στην επιβεβαίωση των δικαιωμάτων τους, αφετέρου στη διασφάλιση της συμμετοχής τους στην κοινωνία όπως και οι πολίτες χωρίς αναπηρία. Ύστερα από μία πενταετία συνεχών διαβουλεύσεων και συνεργασιών, στις 13 Δεκεμβρίου του 2006, η Σύμβαση υιοθετείται από τη Γενική Συνέλευση των ΗΕ και λίγους μήνες αργότερα, τον

³⁰ Kayess, R. & French, P. (2008). "Out of darkness into light? Introducing the Convention on the rights of persons with disabilities". *Human rights law review*, 8(1): 1-34, Degener, T. & Begg, A. (2017). "From invisible citizens to agents of change: a short history of the struggle for the recognition of the rights of persons with disabilities at the United Nations". In V. Della Fina et al. (Eds.), *The United Nations Convention on the rights of persons with disabilities: a commentary* (σσ. 1-39). Cham, Switzerland: Springer.

Μάρτιο του 2007, είναι διαθέσιμη για υπογραφές. Από τις 30 Μαρτίου του 2007 ξεκινά και το ταξίδι της Σύμβασης στην Ελλάδα, αφού τότε το ελληνικό κράτος υπέγραψε τη Σύμβαση, ενώ πέντε χρόνια αργότερα (τέλη Μαΐου του 2012) η Σύμβαση και το Προαιρετικό Πρωτόκολλο αυτής κυρώθηκε από το ελληνικό κοινοβούλιο με το ν. 4074/2012. Επίσης, αξίζει να αναφερθεί ότι το 2010 η Σύμβαση κυρώθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση, όπου για πρώτη φορά μια περιφερειακή οργάνωση κυρώνει μια Σύμβαση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

2.2 Σκοπός της Σύμβασης και τα Άτομα που προστατεύει

Ο σκοπός της Σύμβασης είναι:

«[N]α προάγει, προστατεύει και να διασφαλίζει την πλήρη και ίση απόλαυση όλων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και θεμελιωδών ελευθεριών, από όλα τα άτομα με αναπηρίες και να προάγει το σεβασμό της εγγενούς αξιοπρέπειάς τους»³¹.

Ως προς τα άτομα που προστατεύει

«[E]ίναι τα άτομα εκείνα που έχουν μακροχρόνιες σωματικές, ψυχικές, νοητικές ή αισθητηριακές βλάβες, που, σε αλληλεπίδραση με διάφορα εμπόδια, μπορούν να παρεμποδίσουν την πλήρη και αποτελεσματική συμμετοχή τους στην κοινωνία, σε ίση βάση με τους άλλους»³².

2.3 Η Σύμβαση και η αλλαγή παραδείγματος

Βασικό και ουσιαστικό στοιχείο της Σύμβασης για τη σωστή ερμηνεία των άρθρων της κατά την υλοποίησή τους αποτελούν οι γενικές Αρχές της. Μάλιστα, η ύπαρξη του Άρθρου 3 αποτελεί καινοτομία της Σύμβασης, αφού είναι η πρώτη σύμβαση που περιλαμβάνει μια τέτοια διάταξη προκειμένου να περιορίσει όποια ασάφεια ενδεχομένως να υπάρχει στην ερμηνεία των διατάξεών της. Ειδικότερα, η Σύμβαση διέπεται από 8 γενικές Αρχές οι οποίες είναι:

1. Ο σεβασμός της έμφυτης αξιοπρέπειας, της αυτονομίας, που περιλαμβάνει την ελευθερία να κάνει τις δικές του επιλογές, και την ανεξαρτησία των προσώπων.
2. Η μη διάκριση.
3. Η πλήρης και αποτελεσματική συμμετοχή και ένταξη στην κοινωνία.

³¹ Βλ. Άρθρο 1 της Σύμβασης.

³² Ο.π.

4. Ο σεβασμός της διαφορετικότητας και η αποδοχή των ατόμων με αναπηρία ως μέρος της ανθρώπινης ποικιλομορφίας και της ανθρωπότητας.
5. Η ισότητα των ευκαιριών.
6. Η προσβασιμότητα.
7. Η ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών.
8. Ο σεβασμός των εξελισσόμενων ικανοτήτων των παιδιών με αναπηρία και ο σεβασμός του δικαιώματος των παιδιών με αναπηρία να διατηρήσουν την ταυτότητά τους³³.

2.4 Δομή και περιεχόμενο της Σύμβασης

Η Σύμβαση αποτελείται από 50 άρθρα το περιεχόμενο των οποίων δεν εστιάζει μόνο στα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία αλλά και σε ζητήματα που έχουν να κάνουν με την ορθή εφαρμογή και διάχυσή της. Τα άρθρα της Σύμβασης μπορούν να ταξινομηθούν ως ακολούθως:

I) **Άρθρα 1-4:** Τα 4 πρώτα άρθρα της Σύμβασης επικεντρώνονται: (α) στον σκοπό της, (β) στον ορισμό των λέξεων-κλειδιών που εισάγονται με αυτή, όπως οι «διακρίσεις», οι «εύλογες προσαρμογές», ο «καθολικός σχεδιασμός», κ.λπ., (γ) στις γενικές Αρχές που τη διέπουν και δ) στις γενικές υποχρεώσεις ως προς την υλοποίησή της.

II) **Άρθρα 5-9:** Τα άρθρα 5-9 έχουν οριζόντια εφαρμογή και το περιεχόμενό τους εστιάζει στην ισότητα και μη-διάκριση (άρθρο 5), στις γυναίκες με αναπηρία (άρθρο 6), στα παιδιά με αναπηρία (άρθρο 7), στην ευαισθητοποίηση (άρθρο 8) και στην προσβασιμότητα (άρθρο 9).

III) **Άρθρα 10-30:** Τα άρθρα 10-30 αποτελούν έναν συνδυασμό ατομικών, πολιτικών, κοινωνικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων. Η επιλογή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που συμπεριελήφθησαν στη Σύμβαση αφορά σε περιοχές ανθρωπίνων δικαιωμάτων που τα άτομα με αναπηρία είτε έχουν συγκεκριμένες απαιτήσεις και ενδεχομένως να μην υφίστανται σε άλλα πλαίσια, είτε έχουν έρθει αντιμέτωπα με διακρίσεις και παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους³⁴. Δηλαδή, μέσω της Σύμβασης, προσφέρονται νέες και διευρυμένες ερμηνείες ή προτείνονται νέες εφαρμογές των ήδη υπαρχόντων ανθρωπίνων δικαιωμάτων, π.χ. στην ανεξαρτησία, στην ασφάλεια, στην εκπαίδευση, στην απασχόληση, στην υγεία, στις μεταφορές κ.λπ. Ωστόσο, υπάρχουν και μερικά άρθρα της Σύμβασης, όπως το 19 «Ανεξάρτητη διαβίωση και ένταξη στην κοινωνία», το 20 «Κινητικότητα του ατόμου» και το 26 «Αποκατάσταση και επαναποκατάσταση», που αφορούν σε δικαιώματα τα οποία εμπεριέχονται αποκλειστικά στη Σύμβαση³⁵.

³³ Βλ. Άρθρο 3 της Σύμβασης.

³⁴ Lord κ.ά. 2012.

³⁵ Ο.π.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Σκοπός	Ορισμοί	Γενικές Αρχές	Γενικές Υποχρεώσεις	Ισότητα & μη διάκριση	Γυναίκες με αναπηρία	Παιδιά με αναπηρία	Ευαίσθητοποίηση	Πρόσβασιμότητα	Δικαιώματα στη ζωή
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
Καταστάσεις κινδύνου & έκτακτων ανθρωπιστικών αναγκών	Ισότητα ενώπιον του νόμου	Πρόσβαση στη δικαιοσύνη	Ελευθερία & ασφάλεια του ατόμου	Απαλλαγή από βασανιστήρια, ή σκληρή, απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση ή τιμωρία	Απαλλαγή από την εκμετάλλευση, τη βία και την κακομεταχείριση	Προστασία της ακεραιότητας του ατόμου	Ελευθερία διακίνησης και ιθαγένεια	Ανεξάρτητη διαβίωση και ένταξη στην κοινότητα	Κινητικότητα του ατόμου
21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
Ελευθερία της έκφρασης & της γνώμης & πρόσβαση στην πληροφορία	Σεβασμός στην ιδιωτική ζωή	Σεβασμός της κατοικίας & της ζωής	Εκπαίδευση	Υγεία	Αποκατάσταση & επανα-αποκατάσταση	Εργασία και απασχόληση	Ανεκτό βιοτικό επίπεδο & κοινωνική προστασία	Συμμετοχή στην πολιτική και δημόσια ζωή	Συμμετοχή στην πολιτιστική ζωή, την αναψυχή, τον ελεύθερο χρόνο & τον αθλητισμό
31	32	33	34	35	36	37	38	39	40
Στατιστικές & συγκέντρωση δεδομένων	Διεθνής συνεργασία	Εθνική εφαρμογή & παρακολούθηση	Επιτροπή για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες	Εκθέσεις από τα συμβαλλόμενα κράτη	Εξέταση εκθέσεων	Συνεργασία μεταξύ της Επιτροπής και των κρατών	Έκθεση της Επιτροπής	Σχέσεις της Επιτροπής με άλλους φορείς	Διάσκιψη των συμβαλλόμενων κρατών
41	42	43	44	45	46	47	48	49	50
Θεματοφύλακας	Υπογραφή	Συγκατάθεση για δέσμευση	Περιφερειακοί οργανισμοί ενοποίησης	Έναρξη ισχύος	Επιφυλάξεις	Τροποποιήσεις	Καταγγελία	Προσπίθ μορφή	Αυθεντικά Κείμενα

Εικόνα 1. Το περιεχόμενο της Σύμβασης συνοπτικά

IV) Άρθρα 31-40: Το περιεχόμενο των άρθρων 31-40 αφορά τη δημιουργία του συστήματος παρακολούθησης και υλοποίησης της Σύμβασης. Συγκεκριμένα, το άρθρο 31 επικεντρώνεται στη σημασία συλλογής δεδομένων (ποσοτικών και ποιοτικών), βάσει των οποίων θα μπορούν να διαμορφωθούν πολιτικές για την αναπηρία σε διάφορα κοινωνικο-πολιτικά πεδία, και το άρθρο 33 διατυπώνει τα μέτρα που πρέπει να υιοθετήσουν τα κράτη-μέλη της Σύμβασης ώστε να διαμορφώσουν το εθνικό πλαίσιο υλοποίησης και παρακολούθησής της. Τα άρθρα από το 34 μέχρι το 39 επικεντρώνονται στην Επιτροπή των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες³⁶ και τη δομή της, στη διαδικασία εξέτασης των κρατών-μελών από την Επιτροπή ως προς την πορεία υλοποίησης της Σύμβασης, κ.λπ.

V) Άρθρα 41-50: Τέλος, το περιεχόμενο των άρθρων από το 41-50 αφορούν σε διοικητικά ζητήματα της Σύμβασης

2.5 Έννοιες-κλειδιά της Σύμβασης

Όπως αναφέρθηκε, με τη Σύμβαση εισάγονται κάποιες έννοιες-κλειδιά που παίζουν σημαντικό ρόλο στην πλήρη άσκηση και απόλαυση των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία. Οι έννοιες αυτές είναι: οι *διακρίσεις βάσει αναπηρίας*, η *πρόσβαση*, η *προσβασιμότητα*, ο *καθολικός σχεδιασμός*, οι *εύλογες προσαρμογές*, οι *μορφές ζωντανής βοήθειας*. Ωστόσο, το περιεχόμενο των εννοιών αυτών πολλές φορές συγχέεται και δεν είναι ξεκάθαρο τι σημαίνει η κάθε έννοια. Στη συνέχεια της παρούσας υπο-ενότητας θα γίνει περιγραφή των εννοιών αυτών.

³⁶ Lord κ.ά. 2012.

Διακρίσεις βάσει αναπηρίας: Σύμφωνα με το άρθρο 2 της Σύμβασης, διάκριση βάσει αναπηρίας είναι: «Οποιαδήποτε διάκριση, αποκλεισμός ή περιορισμός βάσει αναπηρίας έχει ως σκοπό ή επίπτωση να εμποδίσει ή να ακυρώσει την αναγνώριση, απόλαυση ή άσκηση, σε ίση βάση με τους άλλους, όλων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών στον πολιτικό, οικονομικό, κοινωνικό, πολιτιστικό, ατομικό ή οποιοδήποτε άλλο τομέα»³⁷.

Οι μορφές διακρίσεων είναι οι ακόλουθες: (α) άμεση διάκριση, (β) έμμεση διάκριση, (γ) πολλαπλή διάκριση, (δ) διαθεματική διάκριση³⁸, (ε) διάκριση λόγω νομιζομένων χαρακτηριστικών, (στ) διάκριση λόγω σχέσης, (ζ) παρενόχληση και (η) άρνηση εύλογων προσαρμογών³⁹.

Καθολικός σχεδιασμός: Αφορά τον σχεδιασμό των προϊόντων προγραμμάτων, περιβαλλόντων και υπηρεσιών ούτως ώστε αυτά να μπορούν να χρησιμοποιηθούν από όλους τους ανθρώπους –με ή χωρίς αναπηρία– στη μεγαλύτερη δυνατή τους έκταση και χωρίς να υπάρχει ανάγκη προσαρμογής τους ή εξειδικευμένου σχεδιασμού⁴⁰.

Πρόσβαση: Η έννοια της πρόσβασης αφορά το δικαίωμα όλων των πολιτών –με ή χωρίς αναπηρία– να συμμετέχουν σε όλες τις σφαίρες της ζωής και συνεπώς και στη χρήση των υποδομών, των υπηρεσιών και των αγαθών.

Προσβασιμότητα: Η έννοια της προσβασιμότητας είναι πιο συγκεκριμένη και αφορά το χαρακτηριστικό του περιβάλλοντος (φυσικού, δομημένου και ψηφιακού), μιας υπηρεσίας ή ενός αγαθού το οποίο και διασφαλίζει την αυτόνομη, ασφαλή και άνετη προσέγγιση και χρήση αυτών από τα άτομα με αναπηρία. Η έκφραση «προσβάσιμο περιβάλλον» σημαίνει ότι έχει λάβει υπόψη της όλες τις ιδιαίτερες ανάγκες των ατόμων με αναπηρία ανεξάρτητα από την κατηγορία αναπηρίας.

Αν και συχνά συγχέονται, η έννοια της *πρόσβασης* είναι ευρύτερη της *προσβασιμότητας*.

Εύλογες προσαρμογές: Είναι οι απαραίτητες και κατάλληλες τροποποιήσεις ή/και ρυθμίσεις, που δεν επιβάλλουν ένα δυσανάλογο ή αδικαιολόγητο βάρος, όπου απαιτείται σε μια συγκεκριμένη περίπτωση, προκειμένου να διασφαλιστούν, για τα άτομα με αναπηρία, η απόλαυση ή η άσκηση, σε ίση βάση με τους άλλους, όλων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και θεμελιωδών ελευθεριών⁴¹.

³⁷ Βλ. Άρθρο 2 της Σύμβασης.

³⁸ Το εν λόγω είδος διάκρισης μπορεί να συναντηθεί στην ελληνική γλώσσα και ως «διατομεακή» διάκριση.

³⁹ Για τους ορισμούς των διακρίσεων βλ. το άρθρο του ν. 4443/2016 (ΦΕΚ Α' 232/9.12.2016).

⁴⁰ Βλ. Άρθρο 2 της Σύμβασης.

⁴¹ Βλ. Άρθρο 2 της Σύμβασης.

Η προσβασιμότητα αφορά όλα τα άτομα με αναπηρία, ενώ οι εύλογες προσαρμογές αφορούν τις εξατομικευμένες ανάγκες του ατόμου με αναπηρία.

2.6 Συμπεριληπτική γλώσσα για την αναπηρία

Μέχρι και σήμερα η ορολογία που χρησιμοποιούμε όταν αναφερόμαστε στα άτομα με αναπηρία ή στην αναπηρία γενικότερα απορρέει από παλαιότερες αντιλήψεις για την αναπηρία, οι οποίες είναι επηρεασμένες είτε από την ιατρική προσέγγιση της αναπηρίας είτε από διάφορες (ξεπερασμένες) προκαταλήψεις και στερεότυπα για τα άτομα με αναπηρία. Η υιοθέτηση της Σύμβασης, εκτός από τις αλλαγές που επιδιώκει στη διαμόρφωση των πολιτικών για την αναπηρία, προϋποθέτει και αλλαγές σε ζητήματα που αφορούν την ορολογία που χρησιμοποιούμε όταν απευθυνόμαστε προς τα άτομα με αναπηρία. Σύμφωνα με τη Σύμβαση, η γλώσσα που οφείλουμε να χρησιμοποιούμε όταν απευθυνόμαστε στα άτομα με αναπηρία, είναι μια γλώσσα *συμπεριληπτική, η οποία θα δίνει έμφαση πρώτα στο άτομο και όχι στην αναπηρία του.*

Το 2019, στο πλαίσιο εφαρμογής της Στρατηγικής για την ένταξη των ατόμων με αναπηρία (Disability Inclusion Strategy), τα ΗΕ δημοσίευσαν τις *Οδηγίες Συμπεριληπτικής Γλώσσας για την Αναπηρία*⁴². Σύμφωνα με αυτές, η γλώσσα που οφείλουμε να χρησιμοποιούμε όταν απευθυνόμαστε στα άτομα με αναπηρία πρέπει να λαμβάνει υπόψη της τις ακόλουθες 5 αρχές:

1. Έμφαση στο άτομο και όχι στην αναπηρία.
2. Αποφυγή χρήσης «ετικετών» και στερεοτύπων.
3. Μη χρήση συγκαταβατικών ευφημισμών.
4. Η αναπηρία δεν είναι ασθένεια ή πρόβλημα.
5. Χρήση ορθής γλώσσας, όχι μόνο στο γραπτό λόγο αλλά και στον προφορικό και ανεπίσημο λόγο.

Στον πίνακα που ακολουθεί εμπεριέχεται η ορολογία που προτείνεται να χρησιμοποιείται όταν αναφερόμαστε στα άτομα με αναπηρία σε αντιπαραβολή με την ορολογία που είναι καλό να αποφεύγεται.

⁴² United Nations (2019). Disability-inclusive language guidelines. Διαθέσιμο στο: <https://www.ungeneva.org/sites/default/files/2021-01/Disability-Inclusive-Language-Guidelines.pdf>.

Προτιμάμε να λέμε...	...και αποφεύγουμε να λέμε
άτομο/α με αναπηρία	άτομα/α με ειδικές ανάγκες, άτομο/α με ειδικές ικανότητες, ανάπηρος/η, ανάπηρο/α άτομο/α, ΑμεΑ, ΑμΕΑ, αφανείς ήρωες της καθημερινότητας, ήρωες της ζωής, ήρωες με αναπηρία
άτομο/α χωρίς αναπηρία, το υπόλοιπο του πληθυσμού	κανονικός/ή, υγιής, φυσιολογικός, αρτιμελής
έχει αναπηρία...	υποφέρει από..., πάσχει από..., ταλαιπωρείται από..., χτυπήθηκε από...
άτομο με νοητική αναπηρία	καθυστερημένος, καθυστερημένο άτομο, αργός, ανισόρροπος, χαμηλής νοημοσύνης
άτομο με ψυχοκοινωνική αναπηρία	παράφρων, τρελός, μανιακός, ψυχικά διαταραγμένος, συναισθηματικά διαταραγμένος, ψυχικά άρρωστος
κωφός, άτομο/α που είναι κωφό/ά, βαρήκοος, άτομο με ακουστική αναπηρία, τυφλοκωφός	κουφός, κωφάλαλος, μουγγός
τυφλός, άτομο που είναι τυφλό, άτομο με οπτική αναπηρία, τυφλοκωφός	αόμματος, στραβός
άτομο με αναπηρία λόγου, άτομο που χρησιμοποιεί συσκευή επικοινωνίας, άτομο που χρησιμοποιεί εναλλακτική μέθοδο επικοινωνίας	άλαλος, δεν μπορεί να μιλήσει
άτομο με κινητική αναπηρία, άτομο με αναπηρία στα άνω άκρα, άτομο με αναπηρία στα κάτω άκρα	σακάτης, κουτσός, παράλυτος, κουλός
χρήστης/τρια αναπηρικού αμαξιδίου, άτομο που χρησιμοποιεί αναπηρικό αμαξίδιο	καθηλωμένος/η σε αναπηρικό καροτσάκι

[Πηγή: *Disability-inclusive language guidelines*⁴³]

2.7 Το Προαιρετικό Πρωτόκολλο

Όπως αναφέρθηκε νωρίτερα, η Γενική Συνέλευση των ΗΕ, μαζί με τη Σύμβαση, υιοθέτησε και το Προαιρετικό Πρωτόκολλο. Το Προαιρετικό Πρωτόκολλο δημιουργεί έναν μηχανισμό ατομικών καταγγελιών για τα άτομα με αναπηρία, που ισχυρίζονται ότι έχουν παραβιαστεί τα

⁴³ Ο.π.

δικαιώματά τους, όπως προβλέπονται από τη Σύμβαση. Μέσω αυτού του μηχανισμού, τα άτομα με αναπηρία (ατομικά ή/και ομαδικά) που ισχυρίζονται ότι τα δικαιώματά τους παραβιάστηκαν μπορούν να υποβάλλουν καταγγελία απευθείας στην Επιτροπή.

Σύμφωνα με το Άρθρο 2 του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου, στο οποίο περιγράφονται οι οδηγίες υποβολής της καταγγελίας, για να υποβληθεί μια καταγγελία πρέπει να έχει υπάρξει (α) παραβίαση των δικαιωμάτων που υπάρχουν στη Σύμβαση, (β) το περιεχόμενο του παραπόνου να μην έχει εξεταστεί από κάποια άλλη επιτροπή ή διεθνή οργανισμό, (γ) πριν γίνει η καταγγελία στην Επιτροπή, να έχει προηγηθεί προσπάθεια επίλυσης της καταγγελίας με χρήση της εθνικής νομοθεσίας, π.χ. γνωστοποίηση της καταγγελίας σε όλες τις αρμόδιες Αρχές και στο ανώτατο δικαστήριο της χώρας, (δ) το περιεχόμενο της καταγγελίας να βασίζεται σε αληθή και γνήσια γεγονότα, (ε) το δικαίωμα το οποίο έχει παραβιαστεί να έχει παραβιαστεί μετά ή κατά το χρονικό διάστημα που τέθηκε σε ισχύ το Πρωτόκολλο στην εκάστοτε χώρα⁴⁴.

Δραστηριότητα

Επιλέξτε τη σωστή απάντηση.

1. Η υιοθέτηση της Σύμβασης από τα ΗΕ έχει συμβάλει στο να αναγνωριστούν τα άτομα με αναπηρία ως φορείς δικαιωμάτων και ελευθεριών.
 - α. Σωστό
 - β. Λάθος
2. Η προσβασιμότητα και η μη διάκριση αποτελούν δύο από τις 8 γενικές Αρχές που διέπουν τη Σύμβαση.
 - α. Σωστό
 - β. Λάθος
3. Η έννοια της «προσβασιμότητας» είναι ευρύτερη της έννοιας της «πρόσβασης».
 - α. Σωστό
 - β. Λάθος
4. Η παροχή υποστηρικτικής τεχνολογίας σε έναν συγκεκριμένο εργαζόμενο με αναπηρία δεν είναι εύλογη προσαρμογή.
 - α. Σωστό
 - β. Λάθος
5. Βασική αρχή της συμπεριληπτικής ορολογίας για την αναπηρία είναι ότι πρέπει να δίνεται έμφαση στο άτομο και όχι στην αναπηρία.
 - α. Σωστό
 - β. Λάθος

⁴⁴ Στην Ελλάδα, το Προαιρετικό Πρωτόκολλο τέθηκε σε ισχύ ύστερα από την κύρωσή του μαζί με τη Σύμβαση με τον ν. 4074/2012.

3 Ο ρόλος των στελεχών του αναπηρικού κινήματος στην υλοποίηση και παρακολούθηση της Σύμβασης των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες

Σκοπός

Σκοπός του κεφαλαίου αυτού είναι να εξοικειώσει τους εκπαιδευόμενους με το μηχανισμό παρακολούθησης και εφαρμογής της Σύμβασης.

Προσδοκώμενα αποτελέσματα

Ύστερα από την ολοκλήρωση της μελέτης του παρόντος κεφαλαίου οι εκπαιδευόμενοι θα είναι σε θέση να:

- γνωρίζουν το μηχανισμό για την παρακολούθηση και εφαρμογή της Σύμβασης,
- συμβάλλουν στην παρακολούθηση της εφαρμογής της Σύμβασης,
- εφαρμόζουν τη συμπερίληψη της διάστασης της αναπηρίας.

Έννοιες-κλειδιά

συμπερίληψη της διάστασης της αναπηρίας | παρακολούθηση | εμπλοκή αναπηρικού κινήματος | Τελικές Παρατηρήσεις της Επιτροπής των ΗΕ | Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία | Ευρωπαϊκή στρατηγική για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες

3.1 Εισαγωγή

Ένα σημαντικό χαρακτηριστικό της Σύμβασης, που τη διακρίνει από τις άλλες υπάρχουσες συμβάσεις, αφορά στη διαδικασία παρακολούθησης και υλοποίησής της. Όπως αναφέρθηκε στην υπο-ενότητα 2.4, μέσω των άρθρων 31-40 εισάγονται καινοτόμες διατάξεις που αφορούν την παρακολούθηση και εφαρμογή της⁴⁵.

3.2 Η υλοποίηση και παρακολούθηση της Σύμβασης των ΗΕ

Η υλοποίηση και παρακολούθηση της Σύμβασης αποτελεί ουσιαστικό χαρακτηριστικό της. Ειδικότερα, το άρθρο 33 περιγράφει αναλυτικά τα μέτρα που πρέπει να υιοθετηθούν από τα κράτη-μέλη της Σύμβασης προκειμένου να διαμορφωθεί ο μηχανισμός παρακολούθησης για την υλοποίησή της. Σύμφωνα με την παράγραφο 1 του άρθρου 33.

⁴⁵ Κοντιάδης, Ξ., & Μουσαμούτη, Μ., (2012). *Σύνοψη της μελέτης συμβατότητας της ελληνικής νομοθεσίας με τη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία*. Αθήνα: ΕΣΑμεΑ.

Τα Συμβαλλόμενα Κράτη, ανάλογα με το σύστημα οργάνωσής τους, θα καθορίσουν ένα ή περισσότερα σημεία αναφοράς μέσα στην κυβέρνηση, για θέματα σχετιζόμενα με την εφαρμογή της παρούσας Σύμβασης και θα δίδουν τη δέουσα προσοχή στην ίδρυση ή τον καθορισμό ενός συντονιστικού μηχανισμού μέσα στην κυβέρνηση, προκειμένου να διευκολύνει τη σχετική δράση, σε διαφορετικούς τομείς και διαφορετικά επίπεδα⁴⁶.

Στο ελληνικό νομικό πλαίσιο, η διαμόρφωση του μηχανισμού παρακολούθησης της υλοποίησης της Σύμβασης περιγράφεται στο μέρος Δ' του ν. 4488/2017 (άρθρα 69-72). Συγκεκριμένα, ο μηχανισμός παρακολούθησης που έχει διαμορφωθεί στη χώρας μας έχει ως εξής: ο Υπουργός Επικρατείας, που είναι αρμόδιος για τη συνοχή του κυβερνητικού έργου, ορίζεται ως Συντονιστικός Μηχανισμός (άρθρο 69). Η Γενική Γραμματεία Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Υπουργείου Δικαιοσύνης ορίζεται ως Κεντρικό Σημείο Αναφοράς (άρθρο 70). Ως προς τα Επιμέρους Σημεία Αναφοράς, αυτά υπάρχουν σε επίπεδο υπουργείων, περιφερειών και δήμων (άρθρο 71). Ο ρόλος των Επιμέρους Σημείων Αναφοράς είναι να παρακολουθούν την πορεία υλοποίησης της Σύμβασης, π.χ. έλεγχος σχετικά με τη συμπερίληψη της διάστασης της αναπηρίας στις δημόσιες πολιτικές, σύνταξη ετήσιων εκθέσεων, υποβολή προτάσεων και νομοθετικών ρυθμίσεων στο Κεντρικό Σημείο Αναφοράς κ.λπ. Τέλος, σύμφωνα με το άρθρο 72, θεσμοθετείται το πλαίσιο για προαγωγή της Σύμβασης που αποτελείται από τον Συνήγορο του Πολίτη, ο οποίος υποχρεούται να τελεί σε συνεργασία με την ΕΣΑμεΑ ως ανεξάρτητο μηχανισμό της κοινωνίας των πολιτών⁴⁷.

3.3 Η συμπερίληψη της διάστασης της αναπηρίας⁴⁸

Μια διαδικασία στην οποία η συμμετοχή των ίδιων των ατόμων με αναπηρία είναι ιδιαίτερα σημαντική αφορά τη διαδικασία της συμπερίληψης της διάστασης της αναπηρίας στη διαμόρφωση πολιτικών, προγραμμάτων και πρακτικών. Η εν λόγω διαδικασία αποτελούσε βασικό αίτημα του διεθνούς αναπηρικού κινήματος, αφού, μέσω αυτής, όλοι οι πολίτες, με ή χωρίς αναπηρία, θα μπορούν να ασκούν και απολαμβάνουν τα δικαιώματά τους ισότιμα, συμβάλλοντας ουσιαστικά στον περιορισμό των ανισοτήτων εις βάρος τους.

Η συμπερίληψη της διάστασης της αναπηρίας πρέπει να γίνει κατανοητή ως μια στρατηγική που επιδιώκει να χρησιμοποιήσει τις εμπειρίες και τους προβληματισμούς των ίδιων των ατόμων με αναπηρία ως «εργαλεία» κατά τη διαμόρφωση, εφαρμογή, παρακολούθηση και αξιολόγηση όλων των πολιτικών και προγραμμάτων σε όλα τα πεδία πολιτικής, προκειμένου τα ίδια τα άτομα με αναπηρία να μπορούν να επωφεληθούν εξίσου με τα άτομα χωρίς αναπηρία. Δηλαδή, ο απώτερος στόχος της είναι η άρση των ήδη υπάρχοντων εμποδίων και

⁴⁶ Άρθρο 33, παρ. 1, της Σύμβασης.

⁴⁷ Βλ. ν. 4488/2017 (ΦΕΚ Α' 137/13.9.2017).

⁴⁸ Βλ. επίσης ΕΣΑμεΑ (2020). Εγχειρίδιο για την ενσωμάτωση της δικαιωματικής προσέγγισης της αναπηρίας στις τοπικές κοινωνικές και αναπτυξιακές πολιτικές, δράσεις, μέτρα και προγράμματα. Αθήνα: ΕΣΑμεΑ.

περιορισμών με τα οποία έρχονται αντιμέτωπα τα άτομα με αναπηρία, καθώς και η αποφυγή δημιουργίας νέων.

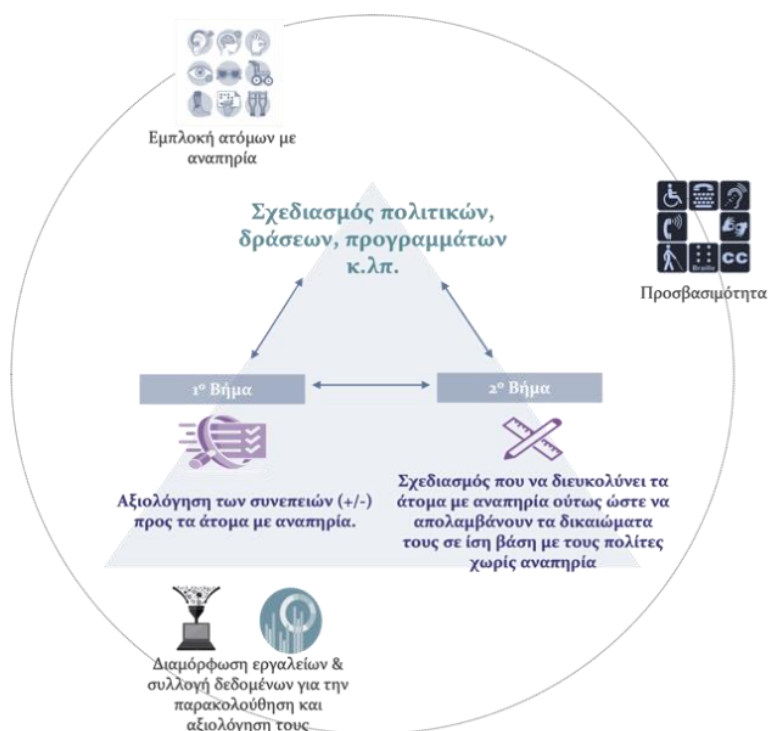
Η διαδικασία της συμπερίληψης της διάστασης της αναπηρίας πραγματοποιείται σε δύο στάδια. Το *πρώτο στάδιο* αποσκοπεί στην αξιολόγηση των ήδη υπάρχοντων πολιτικών, μέτρων ή/και προγραμμάτων σχετικά με τις επιπτώσεις ή συνέπειες αυτών στα άτομα με αναπηρία. Ύστερα από την αξιολόγηση, ακολουθεί το *δεύτερο στάδιο*, που στοχεύει στο σχεδιασμό των πολιτικών, πρακτικών ή προγραμμάτων με τέτοιο τρόπο, ούτως ώστε να διευκολύνει τα άτομα με αναπηρία στην άσκηση των δικαιωμάτων τους σε ίση βάση με τους υπόλοιπους πολίτες.

Ωστόσο, για να μπορέσουν να υλοποιηθούν επιτυχώς τα δύο προαναφερθέντα στάδια πρέπει να ληφθούν υπόψη τρεις ουσιαστικοί παράγοντες. Ο *πρώτος παράγοντας* είναι η ενεργή εμπλοκή των ίδιων των ατόμων με αναπηρία, μέσω των αντιπροσωπευτικών τους οργανώσεων, σε όλα τα στάδια της διαμόρφωσης μιας πολιτικής, δράσης ή/και προγράμματος. Δηλαδή, από την αξιολόγηση της εκάστοτε πολιτικής, πρακτικής ή δράσης μέχρι το στάδιο του σχεδιασμού, της διαμόρφωσης και παρακολούθησης της υλοποίησής της.

Ο *δεύτερος παράγοντας* αποβλέπει στην ανάγκη μιας εκ των προτέρων εκτίμησης των συνεπειών που θα έχει η υπό διαμόρφωση πολιτική, πρακτική ή/και πρόγραμμα στα άτομα με αναπηρία καθώς και στη διαμόρφωση εργαλείων (π.χ. ποσοτικοί και ποιοτικοί δείκτες) που θα αξιοποιηθούν εκ των υστέρων.

Τέλος, ο *τρίτος παράγοντας* εστιάζει στη διασφάλιση της προσβασιμότητας των διαδικασιών, των προϊόντων, των υπηρεσιών κ.λπ. στα άτομα με αναπηρία, ώστε να μην είναι αναγκαία η εκ των υστέρων παροχή πρόσθετων παρεμβάσεων ή ειδικών προσαρμογών, π.χ. εύλογων προσαρμογών. Για το λόγο αυτό είναι απαραίτητη η εφαρμογή των αρχών του καθολικού σχεδιασμού.

Στο παρακάτω σχεδιάγραμμα απεικονίζεται η συμπερίληψη της διάστασης της αναπηρίας στο σχεδιασμό πολιτικών, πρακτικών, δράσεων και προγραμμάτων.

Σχήμα 1. Η συμπερίληψη της διάστασης της αναπηρίας

3.4 Ο ρόλος των ατόμων με αναπηρία κατά την παρακολούθηση και υλοποίηση της Σύμβασης

Η παρακολούθηση και υλοποίηση της Σύμβασης δεν αποτελεί ζήτημα που αφορά μόνο την κεντρική πολιτική σκηνή της χώρας. Τουναντίον, λαμβάνοντας υπόψη την κατευθυντήρια αρχή του αναπηρικού κινήματος «Τίποτα για εμάς, χωρίς εμάς» που διέπει τη Σύμβαση, η παρακολούθηση και υλοποίησή της είναι ζήτημα που αφορά και τα ίδια τα άτομα με αναπηρία.

Όπως επισημαίνεται στην παρ. 3 του άρθρου 4 της Σύμβασης,

«Κατά την ανάπτυξη και εφαρμογή της νομοθεσίας και των πολιτικών, για να εφαρμοστεί η παρούσα Σύμβαση και σε άλλες διαδικασίες λήψης αποφάσεων που αφορούν ζητήματα σχετικά με τα άτομα με αναπηρίες, τα Συμβαλλόμενα Κράτη θα συμβουλευονται συνεχώς και θα εμπλέκουν ενεργά τα άτομα με αναπηρίες, συμπεριλαμβανομένων και των παιδιών με αναπηρίες, μέσω των αντιπροσωπευτικών οργανώσεών τους»

και στην παρ. 3 του άρθρου 33,

«Η κοινωνία των πολιτών και ιδιαίτερα τα άτομα με αναπηρίες και οι αντιπροσωπευτικές οργανώσεις τους θα εμπλέκονται και θα συμμετέχουν πλήρως στη διαδικασία παρακολούθησης»

τα άτομα με αναπηρία, μέσω των αντιπροσωπευτικών τους οργανώσεων, πρέπει να συμμετέχουν και να εμπλέκονται ενεργά σε όλα τα στάδια που αφορούν την υλοποίηση και παρακολούθηση της Σύμβασης, π.χ. τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων συμμετέχοντας σε δραστηριότητες που αφορούν την προώθηση των δικαιωμάτων με αναπηρία, την αξιολόγηση των πολιτικών για την αναπηρία, κ.λπ. Η ενεργή εμπλοκή των ίδιων των ατόμων με αναπηρία, μέσω των αντιπροσωπευτικών τους οργανώσεων, διασφαλίζει ότι τόσο οι ανάγκες όσο και οι ανησυχίες/προβληματισμοί των ατόμων με αναπηρία θα ακουστούν όπως και ότι μέσω αυτής της συμμετοχής θα έχουν τη δυνατότητα να ελέγχουν και να ασκούν κριτική στους υπεύθυνους λήψης αποφάσεων.

Σημαντικό στοιχείο για να μπορέσουν να συμμετέχουν τα αιρετά στελέχη του αναπηρικού κινήματος στην παρακολούθηση και υλοποίηση της Σύμβασης αποτελεί η συμμετοχή τους σε μαθησιακές δραστηριότητες προγραμμάτων διά βίου μάθησης, με σκοπό την ενίσχυση των δεξιοτήτων και των ικανοτήτων τους, προκειμένου να γίνουν πιο ενεργοί πολίτες. Επιπρόσθετα, είναι σημαντικό να ενημερώνονται συνεχώς για τις εξελίξεις στο χώρο της αναπηρίας σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο, όπως μέσω της συμμετοχής τους σε δράσεις που διοργανώνει η ΕΣΑμεΑ και αφορούν την προώθηση και προστασία των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο και την ενημέρωσή τους από την ιστοσελίδα και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης της ΕΣΑμεΑ για τις τρέχουσες εξελίξεις που αφορούν τις πολιτικές για την αναπηρία.

3.5 Εργαλεία για την παρακολούθηση και υλοποίηση της Σύμβασης

Σημαντικό ρόλο στην παρακολούθηση της υλοποίησης της Σύμβασης από τα στελέχη του αναπηρικού κινήματος αποτελεί η εξοικειώσή τους με: (α) την Ευρωπαϊκή Στρατηγική για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες 2021-2030, (β) τις Τελικές Παρατηρήσεις και Συστάσεις της Επιτροπής προς την Ελλάδα, και (γ) το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες 2020-2023. Και τα τρία αυτά εργαλεία συνδέονται άρρηκτα με τις δεσμεύσεις της χώρας όσο και της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην υλοποίηση της Σύμβασης.

3.5.1 Η Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Αναπηρία 2021-2030

Την άνοιξη του 2021 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημοσίευσε τη νέα Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Αναπηρία 2021-2030 ως συνέχεια της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για την Αναπηρία 2010-2020, που έθεσε τις βάσεις για την άρση των εμποδίων και των αποκλεισμών που βιώνουν 87 εκατομμύρια Ευρωπαίοι πολίτες με αναπηρία⁴⁹. Έχοντας ως στόχο την περαιτέρω εφαρμογή της Αρχής 17 «Ένταξη των Ατόμων με Αναπηρία» του Ευρωπαϊκού Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων, η νέα Στρατηγική προτείνει την ανάληψη συντονισμένων δράσεων σε εθνικό και ενωσιακό επίπεδο για την περαιτέρω άρση των εμποδίων και αποκλεισμών με τα οποία έρχονται αντιμέτωποι οι Ευρωπαίοι πολίτες με αναπηρία.

⁴⁹ Η Ευρωπαϊκή Στρατηγική για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία 2021-2030 είναι διαθέσιμη στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=COM:2021:101:FIN#PP4Contents>.

Η Ευρωπαϊκή Στρατηγική απαρτίζεται από ένα σύνολο δράσεων και πρωτοβουλιών που εκτείνονται σε όλα τα κοινωνικο-πολιτικά πεδία που αφορούν τα άτομα με αναπηρία και έχουν ταξινομηθεί σε τέσσερις άξονες:

- A. Προσβασιμότητα – Παράγοντας διευκόλυνσης της άσκησης των δικαιωμάτων, της αυτονομίας και της ισότητας.
- B. Απόλαυση των δικαιωμάτων της ΕΕ.
- Γ. Αξιοπρεπής ποιότητα ζωής και ανεξάρτητη διαβίωση.
- Δ. Ίση πρόσβαση και μη διάκριση.

Ειδικότερα, ο *πρώτος άξονας* εστιάζει σε δράσεις γύρω από την προσβασιμότητα, αντιμετωπίζοντας την ως παράγοντα-κλειδί για την πλήρη άσκηση και απόλαυση των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία, της αυτονομίας τους και της ισότητάς τους με τους πολίτες χωρίς αναπηρία. Ο *δεύτερος άξονας* επικεντρώνεται σε δράσεις που αφορούν την ελεύθερη μετακίνηση και διαμονή των πολιτών της ΕΕ με αναπηρία καθώς και τη συμμετοχή τους στα πολιτικά δρώμενα. Ο *τρίτος άξονας* περιλαμβάνει δράσεις σχετικά με τη διαβίωση στην κοινότητα και την ανεξάρτητη διαβίωση, την ενίσχυση της πρόσβασης σε ποιοτικές και βιώσιμες θέσεις εργασίας, την πρόσβαση στην κοινωνική προστασία, την ανάπτυξη νέων δεξιοτήτων για νέες θέσεις απασχόλησης κ.λπ. Τέλος, ο *τέταρτος άξονας* απαρτίζεται από δράσεις που αφορούν την πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία στην εκπαίδευση, την υγεία, τον τουρισμό, τη δικαιοσύνη, την υγεία κ.λπ.

3.5.2 Οι Τελικές Παρατηρήσεις της Επιτροπής των ΗΕ για τα Δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες προς την Ελλάδα

Οι Τελικές Παρατηρήσεις και Συστάσεις⁵⁰ της Επιτροπής προς την Ελλάδα –όπως προέκυψαν ύστερα από την εξέταση της χώρας από την Επιτροπή το Σεπτέμβριο του 2019 στη Γενεύη– αποτελούν ένα ακόμη σημαντικό εργαλείο για την παρακολούθηση και υλοποίηση της Σύμβασης⁵¹. Στο κείμενο των Τελικών Παρατηρήσεων και Συστάσεων, η Επιτροπή έχει προβεί σε μια αξιολόγηση (μέχρι το 2019) της εναρμόνισης του νομοθετικού πλαισίου και των πολιτικών για την αναπηρία με τις διατάξεις της Σύμβασης. Οι παρατηρήσεις και οι συστάσεις της Επιτροπής αφορούν την πλειοψηφία των άρθρων της Σύμβασης και κατ'επέκταση όλων των πεδίων πολιτικής, ενώ προτείνει ζητήματα που χρήζουν άμεσης προτεραιότητας ως προς την υλοποίησή τους.

⁵⁰ Οι Τελικές Παρατηρήσεις της Επιτροπής των ΗΕ είναι διαθέσιμες στην ιστοσελίδα της ΕΣΑμεΑ στα ελληνικά (βλ. http://139.144.147.121/component/cck/?task=download&collection=article_filegroup&xi=1&file=article_file&id=4810) και σε κείμενο εύκολο για ανάγνωση (easy-to-read, βλ. http://139.144.147.121/component/cck/?task=download&collection=article_filegroup&xi=0&file=article_file&id=4810).

⁵¹ Για περισσότερες πληροφορίες βλ. Ετήσια Έκθεση Παρατηρητηρίου Θεμάτων Αναπηρίας της ΕΣΑμεΑ για το έτος 2020, σσ. 10-12. Η έκθεση είναι διαθέσιμη στο: <https://www.paratiritirioanapirias.gr/el/results/publications/63/e8nikh-ek8esh-gia-thn-anaphria-etoys-2020>.

3.5.3 Το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες⁵²

Ένα από τα πάγια αιτήματα της ΕΣΑμεΑ και του αναπηρικού κινήματος για δεκαετίες ήταν ο σχεδιασμός και η υλοποίηση ενός Εθνικού Σχεδίου Δράσης που θα επικεντρωνόταν στα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία. Αν και με καθυστέρηση αρκετών ετών, το 2020 δημοσιεύθηκε το 1ο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία (ΕΣΔ), με τις Τελικές Παρατηρήσεις και Συστάσεις της Επιτροπής να συμβάλλουν σημαντικά στη διαμόρφωσή του⁵³.

Το ΕΣΔ αποτελείται από τους ακόλουθους έξι πυλώνες:

1^{ος} Πυλώνας: Το κράτος στην υπηρεσία του ατόμου με αναπηρία	4^{ος} Πυλώνας: Συμμετοχή σε κάθε έκφανση της ζωής
2^{ος} Πυλώνας: Προστασία των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία	5^{ος} Πυλώνας: Αφύπνιση της κοινωνίας
3^{ος} Πυλώνας: Προσβασιμότητα	6^{ος} Πυλώνας: Συνέργειες και ανάπτυξη

Ειδικότερα, στον πρώτο Πυλώνα έχουν συμπεριληφθεί δράσεις με οριζόντιο χαρακτήρα, π.χ. η θέσπιση της Εθνικής Αρχής Προσβασιμότητας, η κάρτα αναπηρίας, η διαμόρφωση του Συντονιστικού Μηχανισμού για την υλοποίηση και παρακολούθηση της Σύμβασης κ.λπ. Ο δεύτερος Πυλώνας επικεντρώνεται σε δράσεις που αφορούν την πρόσβαση των ατόμων αναπηρία στην εκπαίδευση, στην υγεία, στην εργασία, στη δικαιοσύνη, στην κοινωνική προστασία, στην πολιτική προστασία, στην ανεξάρτητη διαβίωση. Ο τρίτος Πυλώνας εστιάζει στα ζητήματα προσβασιμότητας στο δομημένο και ψηφιακό περιβάλλον, στις μετακινήσεις κ.λπ. Ο τέταρτος Πυλώνας απαρτίζεται από δράσεις που αφορούν στη συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία στην πολιτική και κοινωνική ζωή καθώς και στον πολιτισμό και τον αθλητισμό. Ο πέμπτος Πυλώνας περιλαμβάνει δράσεις που αφορούν την ευαισθητοποίηση της κοινωνίας στα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία. Τέλος, ο έκτος Πυλώνας αποτελείται από δράσεις που αφορούν σε συνέργειες για τα άτομα με αναπηρία με τα άτομα με αναπηρία και τον προσβάσιμο τουρισμό.

Δραστηριότητα

Μελετήστε τον «Άξονα Προτεραιότητας 3: Ισότητα συμμετοχή γυναικών σε θέσεις λήψης αποφάσεων/ηγετικούς ρόλους» του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για την Ισότητα των Φύλων (ΕΣΔΙΦ) 2021-2025 (σσ. 107-110). Θεωρείτε ότι έχει συμπεριληφθεί η διάσταση της αναπηρίας;

Το ΕΣΔΙΦ είναι διαθέσιμο στο:

<https://isotita.gr/wp-content/uploads/2021/12/ΕΣΔΙΦ-2021-2025.pdf>.

⁵² Το ΕΣΔ είναι διαθέσιμο στο: <https://amea.gov.gr/action>.

⁵³ Βλ. υπο-ενότητα 3.5.2.

Απαντήσεις δραστηριοτήτων

Κεφάλαιο 1:

1.β, 2.α, 3.β, 4.γ

Κεφάλαιο 2:

1.α, 2.α., 3.β, 4.β, 5.α

Κεφάλαιο 3:

Η απάντηση είναι ότι δεν έχει συμπεριληφθεί η διάσταση της αναπηρίας, διότι σε καμία από τις δράσεις του συγκεκριμένου Άξονα Προτεραιότητας δεν γίνεται αναφορά στις γυναίκες με αναπηρία ή υπάρχει δράση που να αφορά τις γυναίκες με αναπηρία.

Προτεινόμενη βιβλιογραφία

- Κοντιάδης, Ξ. & Μουσμούνη, Μ. (2012). *Σύνοψη της μελέτης συμβατότητας της ελληνικής νομοθεσίας με τη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία*. Αθήνα: ΕΣΑμεΑ.
- Νικολαΐδης, Ε. (2013). *Συνδικαλιστική εκπαίδευση στελεχών αναπηρικού κινήματος*. Νο. 7, «Σχεδιάζοντας στην πράξη τη νέα πολιτική για την αναπηρία – Πρακτικά εργαλεία». Αθήνα: ΕΣΑμεΑ.
- Della Fina, V., Cera, R. and Palmisano G. (Eds.) (2017). *The United Nations Convention on the rights of persons with disabilities: a commentary*. Cham, Switzerland: Springer.
- Lord, J.E., Guernsey, K., Balfe, J., Karr, V., and de Franco, A. (2012). *Human rights. YES! Action and advocacy on the rights of persons with disabilities*. 2nd edition. Human Rights Education Series. Topic Book 6. Minneapolis, MN: University of Minnesota Human Rights Center.

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΣΥΝΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΣ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ & ΧΡΟΝΙΕΣ ΠΑΘΗΣΕΙΣ

Λεωφ. Ελ. Βενιζέλου 236, 16341 Ηλίουπολη, Αθήνα
Τηλ.: 210 9946924 • E-mail: info@in-esamea.gr
Ιστοσελίδα: in-esamea.gr

 INESameA

 INESameA

 IN ESAMEAGR

 inesameagr

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

